

अध्याय 19

दोरी आनी सावळ्यांचो खेळ - कठपुतळी

आमी सगळीं बावल्यो, गाड्यो, रॉकेट घेवन खेळण्यांत, कथा, पात्रां तयार केल्यांत, न्हय? आमी आमच्या ल्हान खेळण्याक संकश्टांत आशिल्ल्या कोणाक तरी वाटावपाक लायल्यात वा चॉकलेट ड्रीमलॅण्डांत साहस करपाक लायल्यात. कठपुतळी म्हणल्यार नेमकें हेंच !

सादरीकरण तयार करपाखातीर निर्जीव आकृती वा निरूपण वापरपाची कला म्हळ्यार कठपुतळी. कथा सांगपाक, मनरिजवण करपा खातीर वा प्रेक्षकां मुखार संदेश पावोवपा खातीर, हाताची हालचाल, दोरी वा दांडे अशा वेगवेगळ्या तंत्रांतल्यान कठपुतळी वादक ह्या आंकड्यांत फेरबदल करतात.

सादर केल्ल्यो संकल्पना

- हाताची कठपुतळी
- काडी आनी सावळी कठपुतळी
- भारतांतली कठपुतळी
- आवाजाचें चड - उतार

देखाव 5: हाताची कठपुतळी

— बोटां, मे आनी मोजां

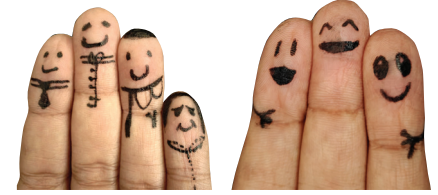
कठपुतळी वेगवेगळ्या आकारांनी येतात. कठपुतळी कशी दिसपाक जाय हाचे विशीं खाशेलो नेम ना. ती तुमच्या सर्जनशील कल्पनाशक्ती इतलीच आगळी आसूं येता. सगळ्यांत सादें – तुमच्या हातांतल्यान

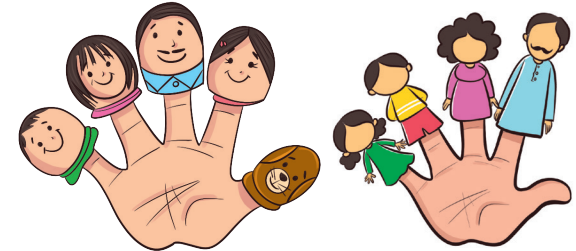
0680CH19

सुरवात करूया ! तुमकां तयार करपाक जाय आशिल्ल्या पात्रांचीं सादी मुखामळां तयार करात (तुमच्या घरच्यां कडल्यान वा इश्टां कडल्यान) आनी तांकां उलोवपाक लायात !

पर्यायान तुमी कागदाचेर हात काडूंक शकतात आनी पात्रां तयार करूंक शकतात.

आतां आमी एक पावल फुडें वचून साद्या बोटांच्यो कठपुतळी तयार करूया.

साद्या बोटांच्यो कठपुतळी

कातर आनी गोंद वापरून सादो कप तयार करपाक
कागदाचो उपेग करात, आपल्या बोटांचेर घालात,
वेगवेगळीं मुखामळां काडात, हात आनी पांय
काडात. आतां ह्या पात्रांक नांव दिवन स्वताची एक

कथा तयार करूं येता !

कठपुतळी कशी तयार करची हाची मर्यादा वा नेम
नाशिल्ल्यान तुमची कठपुतळी जिवी करपाचे वेगवेगळे
मार्ग वापरून पळयात !

जनावरांचें पात्र

खाशेलीं पात्रां

पुराण आनी इतिहासांतले पात्र

बोटां पांयां भशेन वापरात

मे आनी मोज्यांचे कठपुतळी

कठपुतळी करपाचो आनीक एक मार्ग जें तुमच्या कल्पनेक चड चरित्र जोडटा – मे वा मोज्यांची कठपुतळी.

स्वताचो एक सादो मोजे कठपुतळी तयार करपा खातीर एक पावला पावला मार्गदर्शक हांगा आसा.

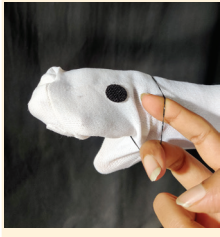
ताका नांव दियात आनी स्वताचें संभाषण तयार करात !

तुमच्या घरांत आशिल्लो खंयचोय सॉक घेयात.

तें घट्ट जाय मेरेन हातांत घालात.

चार बोटां भोंवतणी लवचीक वा रबरबॅंड आनी वेगळे थंबट्ट घालात.

वैकल्पीक रितीन, तुमी तोंडाचो वाठार आनी स्टिक कार्डबोर्ड कापून उगडूंक शकतात.

वैकल्पीक रितीन, तुमी तोंडाचो वाठार आनी स्टिक कार्डबोर्ड कापून उगडूंक शकतात.

हातमोजे कठपुतळी संभाषण

बोटांची कठपुतळी संभाषण

कृती

दोन पात्रां तयार करात. तुमची कल्पना वापरात. ते लोक, प्राणी वा काल्पनीक पात्रां आसूं येतात. तशेंच वाग आनी भूत, वा म्हातारी आनी कुत्रो अशें संयोजन तयार करूं येता.

खाशेलपणांची वळेरी करात. नांव आनी भावना दियात – तीं विनोदी, रागीट काय दुख्खी आसात? उलोवपाची शैली दिवची.

सादें संभाषण बरयात. संहितेचे तीन भाग याद आसात? हीं दोनूय पात्रां उलयतात थंय परिस्थिती आनी संघर्श आसा हाची जतनाय घेयात.

शोढायम

हो शो तुमच्या वर्गांत वा तुमच्या कुटुंबा मुखार सादर करचो. आतां तूं कठपुतळी खेळपी !

सॉक कठपुतळी संभाषण

भारतांतल्यो हाताच्यो कठपुतळी

तुमच्या फुडल्या कठपुतळी प्रदर्शना खातीर तुमी नव्या विचारांचो विचार करतना आमी कठपुतळी कडेन संबंदीत आशिल्ल्या आमच्या देशांतल्या वेगवेगळ्या राज्यांचो सोद घेवया.

1. सखी कुंडेय आनी सखी नाच – ओडिशा

- पॅपियर माची, लाकडाची वा कपड्याची आनी चमकदार, प्रसन्न मुखामळां आसतात.
- तांकां नाचपाची आनी गावपाची आवड आसून तांच्यो काणयो चड करून विनोदान आनी आनंदान भरिल्ल्यो आसतात.
- ओडिशांतले सण आनी उत्सवांचो ते एक म्हत्वाचो भाग.

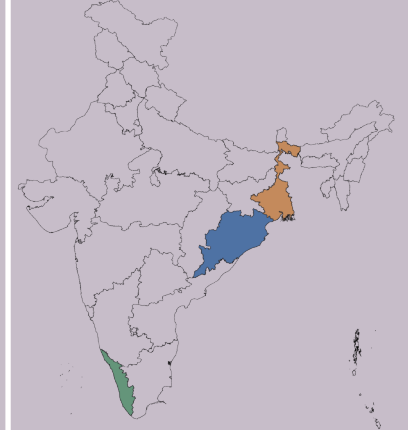
2. पावकथकली पावकूथ – केरळ

- कथकली नांवाच्या रंगीत आनी नाट्यमय नृत्यप्रकारांतल्यान स्फूर्त.
- लाकडा पसून तयार केल्ली आनी गुंतागुंतीचो भेस आनी अलंकारांनी सजयल्ली.
- तांणी सांगिल्ल्यो कथा चड करून रामायण आनी महाभारताचेर आदारिल्ल्यो आसतात.

3. पुतुल नाच — बंगाल

- चिकणमातये पसून तयार केल्ली आनी कथा सांगपाची एक आगळी वेगळी शैली आशिल्ली.
- ते चड करून कृष्ण आनी राधा हांचे विशींच्यो कथा सांगतात, तशेंच सद्याच्यो घडणुकोय सांगतात.
- तालार ताळयो मारतात आनी एकामेकांक हार घालूंक शकतात. तांकां खेळपाक खूब मजा येता.

कठपुतळीचें सामान्य ज्ञान

- भारतांत तीन हजार वर्सा परस चड काळ कथा सांगपा खातीर कठपुतळीचो वापर जातालो. भागवत पुराणांत ऋषी व्यास हांची एक मनोरंजक कथा आसा. हातूंत लाकडी कठपुतळीचेर दोरयेन नियंत्रण दवरपा विशीं सांगिल्लें आसा.
- शेतकार, पुराय दीस काम केल्या उपरांत कठपुतळी शो सादर करून आनी पळोवन निवांत रावतात.

देखाव 6: बडी आनी सावळेची कठपुतळी

हो कठपुतळीचो एक प्रकार आसून तातूंत कांय मुळावी मांडावळ गरजेची आसता. हें तुमी वर्गांत वा घरांत करूं येता. तुमकां भोंवतणी मेळपी कांय मुळाव्या साहित्याची गरज आसतली.

तुमी स्वता हातान कठपुतळी आनी मोजां कठपुतळी करपाक शकतात, पूण ह्या दोन प्रकारांनी तुमकां पंगडांनी काम करचें पडटलें. म्हणटकच तुमची कठपुतळी नाचोवपी टोळी सोदून काडात !

वर्ग पांच ते स भुरग्यांच्या पंगडांनी वांटपाचो. दरेक पंगड आपणाक सांगपाक जाय आशिल्ली संकल्पना वा कथा थारायतलो. दरेक पंगड तीन ते चार पात्रां आशिल्ली सादी संहिता तयार करतलो. उपरांत हो पंगड एकठांय येवन कठपुतळी तयार करपाचें काम करतलो.

काठी कठपुतळी

काठी कठपुतळी तयार करप सगळ्यांत सोंपें आसता आनी भुरग्यांक खूब मजा करपाक दिता.

- तुमच्या कथेंतल्या सगळ्या पात्रांचीं चित्रां काडून रंगीत करात आनी तांकां आकार दियात.

- कमीत कमी स इंच वा ताचे परस चड उंचायेच्यो काड्यो सोदून काडात. तातूंत झाडाच्यो काड्यो, आइस्क्रीमाच्यो काड्यो वा ताठ आशिल्ल्या पुठ्याच्यो पट्ट्यो आसूं येतात.
- आपणें काडिल्ल्या पात्रांचीं चित्रां दांड्याच्या एका तोंकाक अशे तरेन दसयात, की तुमी एक तोंक धरतात आनी कठपुतळी दुसऱ्या तोंकाचेर आसता (चित्र पळयात).

तुमची काठी कठपुतळी तयार !

कठपुतळी शो फ्रेम

साद्या आयताकृतीचो एक पुटो कापून काडचो, तुमी तयार केल्ल्या सगळ्या पात्रांत बसपा इतलो व्हडलो.

पर्यायी: तुमी तुमच्या संहिते प्रमाण योग्य चित्रांनी चौकट सजोवंक शकतात.

तशेंच रान वा रस्तो आदींचें योग्य फाटभूंय चित्र जोडूं येता.

तुमी शो खातीर तयार आसात !

दरेक पंगड वांगडी एक पात्र घेता आनी पंगड कठपुतळी शो करता.

आतां तुमचे कडेन काठी कठपुतळी शो तयार आशिल्ल्यान सावळी कठपुतळी फकत एक पावल पयस आसा.

सावळी कठपुतळी

पुठ्याच्या चौकटीचेर धवो कपडो घालूंक शकतात आनी टॉर्च सारको तोंक आशिल्लो एकूच उजवाडाचो स्त्रोत वापरूं येता. सावळी कठपुतळी खातीर लक्षांत दवरपाचे कांय मुद्दे —

- सावळेची तिक्ष्णताय ताचेर आदारून आशिल्ल्यान उजवाड चड पातळचो न्हय हाची जतनाय घेवची. उजवाड स्थीर पृश्ठभागाचेर दवरपाक जाय, जाका लागून तो हालचो ना.
- रंग, मुखामळाचीं खाशेलपणां आदी सावळेंत दिसनाशिल्ल्यान पात्रांची रुपरेखा सगळ्यांत

म्हत्वाची आसता. रुपरेखा तुमच्या प्रेक्षकांक पात्र सांगपाक सक्षम आसूंक जाय.

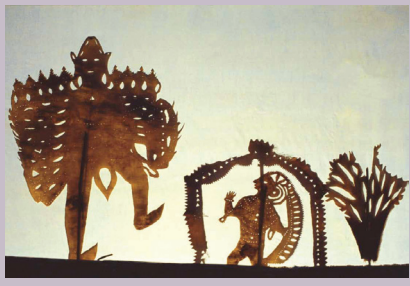
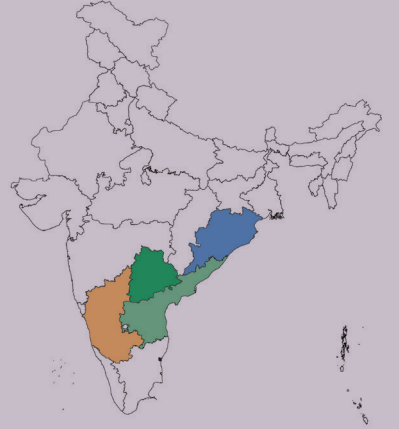
सावळी कठपुतळींतल्यान कथा तयार करून तुमी तुमचे वतीन काम करपाचो यत्न करतना एक देश म्हणून, सावळी कठपुतळीचे कलेंत आमी कितली प्रगती केल्या तें पळोवया.

भारतांतली काठी आनी सावळी कठपुतळी

भारतांत सावळी कठपुतळी 2000 वर्सा परस चड काळ अस्तित्वांत आसा. राम आनी कृष्णाच्यो कथा सगळ्यांत चड फामाद जाल्यात. फुडल्या चित्तांनी

तपशीलाची पातळी आनी दरेक कठपुतळीची गुंतागुंतीची रचना पळयात. आमचे कारागीर अशेच हुशार आशिल्ले!

आंध्र प्रदेश आनी तेलंगणांतलो तोलू बोम्मलता	कर्नाटकांतलो तोगळू बोंबेयता	ओडिशांतलो रावण छाया	
- गुंतागुंतीच्या चामड्याच्यो कठपुतळी, सादुरतयेन कापून रंगयतात. - ह्यो कठपुतळी खऱ्या अर्थान खूब बरे तरेन नाचपाक शकतात. - ह्या कठपुतळींच्या शैलींत हनुमान कथा खूब मनोरंजक आसात. 	- तीं चामड्याचीं आसतात. आनी रंगाचो वापर करतात. - प्रोफायलाचे दोळे आनी फुडले दृश्य एकठांय आसता. - कठपुतळी खेळोवपी पातांक जिवीत करपा खातीर गायता आनी ध्वनी प्रभाव घालता, ताका लागून कथा आनीकूय रोमांचक जातात. 	- हे शैलींत काळ्या आनी धव्या कठपुतळ्यांची सोबीत रचना केल्ली आसा. - कठपुतळी रामायणाची कथा परतून सांगतात. - रावण कठपुतळी सादारणपणान उरिल्ल्या कठपुतळ्यां परस 1 फूट व्हड आसता. 	

कृती – स्वताचो कठपुतळी शो करात !

कठपुतळी – तयार ✓

फ्रेम – तयार ✓

बॅकड्रॉप – तयार ✓

संहिता – तयार ✓

पूण संवाद कोण दितलो? कठपुतळी उलयतात?
ना! उलोवंक येता? हय! पूण तें तुजे सारकें दिसतलें...
तुजें पात्र 'कशें' जातलें?

उत्तर: आवाज मॉड्युलेशन

कठपुतळींतलें आवाज मॉड्युलेशन म्हळ्यार तुमच्या कठपुतळीक ताच्या भावना वा ती सांगता ती कथा जुळोवपा खातीर वेगवेगळे आवाज दिवप. देखून, जेन्ना तुमची कठपुतळी सुखी आसता तेन्ना तुमी तुमचो आवाज आनंदी आनी उंच काडूंक शकतात. ती एक भिरांकूळ कथा सांगता जाल्यार, तुमी वेगवेगळीं पात्रां आशिल्ल्याचें नाटक करता तेन्ना वेगवेगळ्या आवाजां वांगडा कशें खेळटात तशेंच तुमचो आवाज गूढ करपा खातीर उणो करूं येता. शो चड रोमांचक

आनी मजेशीर करपा खातीर तुमी तुमच्या कठपुतळी वांगडा तशेंच करूंक शकतात !

स्वता दोन पात्रां करतना हें खूब म्हत्वाचें. दोनूय पात्रांक एकूच आवाज आयकुपाक कंटाळो येवचो ना, जो तुमचो सदचो आवाज येता अशें दिसना? म्हणटकच दोनूय पात्रां एकामेकां पसून आनी स्वताच्या आवाजा पसून वेगळीं दिसपाक जाय.

खंयच्याय प्रकारच्या कठपुतळी खातीर हें खरें, मागीर तुमी मोजा कठपुतळी, काठी कठपुतळी वा सावळी कठपुतळी करात. आपल्या आवाजाचेर काम करचें पडटा. याद दवरात, कठपुतळी ज्या पात्राचें प्रतिनिधित्व करता त्या पात्राक तें अनुरूप आसपाक जाय!

देखीक- म्हाताऱ्या मनशाक उंच आवाजाचो चिडचिडो आवाज आसूंक शकना !

तुमी तयार केल्ल्या कठपुतळी वांगडा कठपुतळी प्रदर्शना खातीर तुमच्या संहितेंतल्या ओळींचो सराव करत रावात. आतां तुमी कठपुतळी शो लावपाक तयार आसात. तुमचे प्रेक्षक मेळयात... तयार?... चलात !

सकयल दिल्ल्या कठपुतळ्यां खातीर आवाज सोदून काडात आनी त्या आवाजांत सकयल दिल्ल्यो ओळी म्हणातः

कठपुतळीचें सामान्य ज्ञान

- कृष्णदेवराय, विक्रमादित्य ह्या भारतीय राजांक कठपुतळीची इतली आवड आशिल्ली, ह्या अद्भुत शो खातीर तांचीं स्वताचीं खाशेलीं चित्रपटघरां आशिल्लीं.
- लिंगीक संवेदनशीलता तशेंच सुरक्षीत आनी असुरक्षीत स्पर्शा विशीं जागृताय ह्या सारक्या मुल्यां विशीं विद्यार्थ्यां मदीं जागृताय करपा खातीर कठपुतळी ही एक प्रभावी पद्दत आसूं येता.
- आयज भारतीय कठपुतळी ही परंपरा आनीकूय रोमांचक करपा खातीर नवीं तंत्रां आनी तंत्रगिन्यान हाडून ही परंपरा जिवी दवरतात.

“तू जेवलो व्हय?”

म्हाका बागेंत खेळपाक जाय!"

"हॅलो ! तू म्हजे वांगडा धांवपाचे सर्तीत येतलो?"

“तुका म्हजे वांगडा खेळपाक जाय?”

